

Wilhelm Gubba

Er fagordbøger et praktisk anvendeligt værktøj?

Eller med andre ord, opfylder fagordbøger de krav, en bruger nødvendigvis må stille til dem?

Abstract

An analysis of the requirements legitimately and necessarily imposed by practical users of LSP dictionaries and a critical account of the various instances in which compilers often fail to observe these requirements. The article highlights the basic criteria recommended for successful compilation to achieve maximum utility and reliability of reference, including i.a. considerations in respect of arrangement, fullness of treatment, exemplification, cross-references where applicable, and indisputable exactness thus ensuring that the dictionary becomes a valuable tool in the process of solving complex bilingual problems.

In the last section the author recommends the establishment of a general, multi-purpose reference work at national level comprising both LSP language and common language elements. The difficulties of establishing such a project are appraised and possible solutions suggested.

Først et par nødvendige oplysninger om mit indlæg. Når jeg her taler om fagordbøger, tænker jeg på de almindeligt forekommende tosprogede ordbøger - de hjælpemidler, man normalt betjener sig af, når man oversætter fra et sprog til et andet. Nogen generel opdeling i almene ordbøger, fagordbøger i snævrere forstand og specialordbøger vil jeg altså ikke foretage, selv om sådanne vil blive omtalt.

Jeg vil forsøge at gå ind i problematikken omkring ordbøger set ud fra *en brugers synspunkt*, uden at det dog kan gøres helt systematisk, idet noget sådant ville kræve betydelig mere tid, end jeg har fået tildelt.

Jeg har selv været storbruger af ordbøger i en menneskealder, og gennem de sidste mange år har jeg tillige forsøgt at bevæge mig over på den anden side af scenen - det vil sige, at jeg selv har prøvet på at "fremstille" en ordbog - nemlig juridisk ordbog, dansk-tysk og tysk-dansk.

Under dette sidste arbejde har det været nødvendigt for mig at analysere problematikken omkring skabelsen af en anvendelig ordbog - set ud fra en brugers synspunkt. Herunder har der efterhånden udkrystalliseret sig nogle grundlæggende spørgsmål, som

efter min opfattelse skal besvares positivt - ikke blot individuelt, men så absolut generelt. - De vigtigste er følgende:

1. Er informationerne inden for den enkelte artikel tilstrækkelige?
- 1.1. Er alle betydninger af opslagsordet medtaget, altså uden undtagelser, og hvis ikke, er der da anført en oplysning om, at det ikke er tilfældet?
- 1.2. Er det tilstrækkelig klargjort, i hvilke forbindelser, betydninger, sammenhænge etc. hvilken målsprogsglose skal anvendes?
- 1.3. Er der anført tilstrækkelige eksempler på anvendelsen i forbindelse med context?
- 1.4. Er der anført tilstrækkelige oplysninger om målsprogordenes (og for så vidt også opslagsordets) behandling (bøjningsformer, kasusforbindelser, præpositionsforbindelser etc.)?
- 1.5. Hvorledes ser det ud med krydshenvisninger (henvisninger til andre informationskilder)?
2. Er den artikelsamling, som ordbogen indeholder, komplet?
- 2.1. For almene ordbøgers og fagordbøgers vedkommende - generelt og specielt, d.v.s. inden for specifikke sagsområder?
- 2.2. For såkaldte specialordbøgers vedkommende - ordbøger, der kun beskæftiger sig med et afgrænset område inden for sprogene (f.eks. teknisk, juridisk, farmaceutisk sprog, skibsbyggeri, automobilteknik etc.) - generelt og specielt?
3. Er de oplysninger, der er indeholdt i fagordbøger, nu også korrekte?

Inden jeg gennemgår de enkelte punkter i dette spørgeskema, vil jeg gerne indskyde, at det naturligvis ikke er enhver oversættelsesopgave - eller anden sproglig opgave - der kræver, at alle ovennævnte kriterier er opfyldt. Man kan udmærket forestille sig en lang række opgaver, hvor brugeren blot har behov for at kunne finde et par specifikke ord, altså gloser. I så fald har han jo egentlig ikke brug for et omfattende opslagsværk, men kan nøjes med en gloseliste, ordliste, inden for netop det område, han beskæftiger sig med. Det vil altså sige, at i dette tilfælde løser en enkel glosefortegnelse, ofte fremstillet internt inden for virksomheden, alle brugernes problemer. - Det er ikke disse tilfælde, jeg har haft i tankerne, men derimod løsningen af mere komplekse opgaver, hvortil brugeren virkelig har behov for et generelt og mere omfattende hjælpemiddel.

En anden væsentlig faktor er brugerens forudsætninger, både på det

sproglige og på det faglige plan, d.v.s. på det forståelsesmæssige område. Også dette punkt vil jeg gerne se bort fra i denne sammenhæng, idet jeg forudsætter, at brugerens almensproglige kundskaber er nogenlunde i orden, og idet jeg vil gå ud fra, at brugeren også forstår tekstens indhold, således at forstå, at hans behov begrænses til "oversættelsesbistand".

Som allerede nævnt skal informationerne inden for den enkelte artikel være tilstrækkelige. Næmlig tilstrækkelige til, at brugeren ved hjælp af disse kan træffe det korrekte valg mellem eventuelle flere muligheder.

For at dette kriterium kan anses som opfyldt, må spørgsmålet i spørgeskemaets pkt. 1.1. (Er alle betydninger af opslagsordet medtaget) besvares positivt. Det er en særdeles vigtig forudsætning, man må nok sige, at den er fundamental, men samtidig må man nok erkende, at der her er tale om et af de vanskeligste krav at honorere. For hvordan skal det være muligt at fastslå, at en artikel er komplet, navnlig hvor der i vor tid kommer så mange nye muligheder til hele tiden, blandt andet som følge af den tekniske udvikling (meget aktuelt: det miljøtekniske område)?

Derfor er det også meget ofte sådan, at kun en del af de forskellige betydninger er medtaget. Hvad virkningen heraf er for brugerens arbejde, kan enhver forestille sig. Man har f.eks. et opslagsord, som vitterligt har fem betydninger, der anvendes inden for fem forskellige sagsområder. Ordbogen har medtaget tre af disse muligheder. Brugeren må altså træffe sit valg mellem de anførte muligheder og kan ikke inddrage de to manglende i sine overvejelser.

Et eksempel kan illustrere problematikken. Vi har på tysk glosen "abstellen", som ganske vist har flere betydninger, men som normalt ikke volder de store vanskeligheder. Tager vi derimod præpositionen "auf" med, således at vi har forbindelsen "abstellen auf", stiller sagen sig helt anderledes. I min 1. udgave af juridisk ordbog havde jeg overhovedet ikke dette opslagsord med. Men under mit fortsatte arbejde stødte jeg gang på gang på det og fik efterhånden "kortlagt" hele tre betydninger. Disse publicerede jeg i første omgang til mine studerende. Men så fandt jeg en fjerde betydning, og glædestrålende mente jeg så at have kompletteret artiklen og opførte den med sine fire betydninger i anden udgave af ordbogen. - Siden er der gået skår i glæden - jeg har fundet en femte betydning, som eventuelt kunne gengives (måske ikke helt præcist) ved "sigte mod", og hvem kan så med sikkerhed konstatere, at artiklen dermed er udtømmet - problemet endelig løst?

På den anden side er det et spørgsmål, om ordbogsforfatteren/forfatterne har haft mulighed for eller fundet anledning til at anføre, at "her mangler nu noget". - Faktisk er der her kun én

mulighed, og det er, at man indskærper brugeren meget kraftigt at være opmærksom på dette problem, således at brugeren på sin side ikke blot affinder sig med, "at der nok ikke findes andre muligheder", og at forfatteren/forfatterne ikke blot tager det for givet, at "det må brugeren da sandelig være klar over". Set fra et brugersynspunkt er det nu engang sådan, at har man fået fat i et godt redskab, ja, så glemmer man let, at det har sin begrænsning. Det har det, og det skal der mindes om - hele tiden og så igen!

Og hermed er vi nået til et problem - pkt. 1.2 i spørgeskemaet - som i mindst lige så høj grad giver anledning til bryderier, altså spekulationer, fejl og forvirring. Det er spørgsmålet om, hvornår hvilken målsprogs-glose i artiklen skal eller kan anvendes i den specifikke sammenhæng.

Under brugen af ordbøger som hjælperedskaber er jeg ofte stødt på det problem, at der for en artikel på udgangssproget er anført en fire-fem glosser på målsproget, enten blot med et komma imellem eller med en kort angivelse hos et eller flere om, hvor man f.eks. kan anvende glosen. Eller man deler artiklen op i en hel masse punkter med anførsel af et eller nogle få eksempler til hvert punkt, men uden at anføre, i hvilke sammenhænge og betydninger glosen kan anvendes. Navnlige i såkaldte specialordbøger - d.v.s. ordbøger, som behandler et stærk afgrænset fagområde - er jeg stødt på dette fænomen. Men desværre har jeg også mødt det - og møder det næsten hver gang, jeg slår op - i mere almene ordbøger.

Et lille eksempel kan illustrere, hvad jeg mener. Gyldendal har i sin dansk/engelske ordbog under artiklen gammel naturligvis forskellige bud på oversættelse. Man har også gjort sig den ulejlighed at tilføje oplysninger til de enkelte muligheder. Interessant er her muligheden "stale", hvor man bagefter anfører (cheese, bread). Der er blot den hage ved det, at medens "stale bread" vel næppe kan give anledning til fejl, ja så ville man nok vige tilbage for at få serveret "stale cheese", der jo betyder, at den er blevet for bedaget til at udgøre en nydelse - selv for den, der elsker en god gammelmøst!

Hvad der er brug for i denne forbindelse, er en effektiv information. Ifølge sagens natur skal denne information imidlertid være kort, og den skal naturligvis kun medgives, hvor der er tale om artikler med flere betydninger, altså i mere komplekse tilfælde. På baggrund af de erfaringer, jeg har høstet med brugen af ordbøger, har jeg forsøgt at løse dette problem i mine egne ordbøger. Det, jeg har gjort, er ganske enkelt, at jeg har forsynet de komplekse artikler med et "hoved", hvori jeg har opdelt artiklen i punkter fra 1 til 3, 4

og op til 12-13. Under hvert punkt har jeg så i parentes tilføjet et forklarende ord på udgangssproget, som illustrerer betydningen eller anvendelsesområdet, hvorefter der følger forslag på målsproget. - Et enkelt eksempel - artiklen "sag" - se *aftryk heraf*.

Artiklen inddeles i 9 afdelinger. Efter inddelingen følger da en række typiske eksempler på anvendelsen, normalt indeholdt i en lille context, som igen er typisk for det pågældende sagsområde. Mine erfaringer med denne form for information til brugeren er virkelig gode, og det er et middel, som ikke er svært at "fremstille".

Som man vil kunne forstå, har jeg haft megen glæde af denne fremgangsmåde, ikke mindst har jeg fået megen ros for løsningen fra tilfredse brugere. Blot er der en lille ting ved hele sagen, som gør, at hele den flotte konstruktion kommer til at tage sig lidt mangelfuld ud. Hvad er det første punkt under "sag"? Det er 1 (gen.). Fint, generelt løser alle ordbogsforfatterens problemer. For selvfølgelig ved han, hvad "generelt" er - det er så indlysende, at det må enhver bruger da vide. Altså: intet problem - eller var det? Brugeren om det, kan han ikke klare det, ja, så er det hans forudsætninger, der svigter!

Her ville en god gang lytning til en saglig kritik have kunnet hjælpe et skridt videre. Netop på dette punkt, om en sådan indholdsangivelse hos en kompleks artikel er tilstrækkelig for en krævende bruger, er det vigtigt at få en afklaring. Det kan faktisk kun ske ved en rig udveksling af erfaringer mellem forfatter og bruger, og i så henseende må jeg sige, at jeg har fået og stadig får et væld af respons fra et yderst kritisk publikum, f.eks. mine studerende samt en række tidligere studerende, som nu har problemerne inde på livet i praksis.

Den information, jeg her har nævnt, er imidlertid ikke alt for meget værd som enkelstående oplysning. Man må i mange tilfælde have klar besked på, hvorledes et ord, et udtryk, fungerer i helheden. (1.3. Er der anført tilstrækkelige eksempler på anvendelsen i forbindelse med context?). Det er derfor uhyre vigtigt, at ordbøger giver et væld af eksempler - indeholdt i en omgivende context. Min erfaring er, at man faktisk ikke kan få nok med af sådanne eksempler. Herved giver man først for alvor brugeren mulighed for at bearbejde sine tekster ud fra mange synsvinkler og ikke blot på baggrund af egne forestillinger. Først da bliver ordbogen til det værktøj, der er en sikker hjælp - også i vanskelige situationer.

Med hensyn til, hvorledes et målsprogsord skal behandles (pkt. 1.4.), vil jeg slå til lyd for, at man i ordbøger også giver en vis information, når målsproget er dansk. I tosprogede ordbøger er det

normalt ikke tilfældet. Det var det heller ikke hos mig. Imidlertid blev jeg gjort opmærksom på, at denne mangel var et problem for udlændinge. Men faktisk kan det også være det for indfødte danskere, som kan komme i tvivl, om det nu hedder "en" eller "et", for blot at nævne en banalitet. Ja, selv inden for landets grænser kan der være tvivl. Da jeg var barn, sagde vi altid "et gris", det var sønderjysk, men så sandelig ukorrekt på almindelig dansk. Man bør derfor nok overveje at give brugeren denne information. Hvor meget der skal anføres, er et spørgsmål, som jeg ikke tør tage stilling til.

I forbindelse med de her anførte former for information er jeg ofte stødt på argumenter for, at man ikke har medtaget disse eller kun i sporadisk omfang. Man taler om pladshensyn, ordbogen vil blive for dyr. Sådanne argumenter er irrelevante, når man taler om hensyn til brugeren, som efter min opfattelse må være det primære ved en ordbog. Kan sådanne argumenter ikke udmærket sammenlignes med de eksempler, man hører om med hensyn til teknisk sikkerhed i en virksomhed: Vi må se på økonomien, vi er nødt til at udelade de dyre ting. Det gør man så i nogle tilfælde, og så skal det nok vise sig, at disse dyre ting netop var dem, der ville have gjort sikkerheden effektiv!

Et andet spørgsmål er angivelse af ordklasser. Hvor f.eks. et og samme ord kan være både substantiv og verbum eller adjektiv, mener jeg, at man bør have en information herom, som er umiddelbart indlysende. Ofte angives dette i bestående ordbøger blot ved f.eks. "I" og "II". Hvad der kan komme ud af det, nemlig at oplysningen er mangelfuld, kombineret med en - skal vi sige lidt "urutineret" bruger - illustrerer følgende eksempel: I en oversættelsesøvelse (oversat til tysk) forekom sætningen: "Das ist verschnittener Eber". - Eber betyder orne, verschnittener = kastreret; kastreret orne = galt, altså dansk: "det er galt": Så galt kan det gå!

Som det sidste punkt vedrørende den enkelte artikel skal jeg kort sige noget om krydshenvisninger (pkt. 1.5). Det er min erfaring, at talrige henvisninger fra en artikel til en anden giver brugeren et langt større beslutningsgrundlag. Blot bør man sørge for, at der virkelig også er noget at hente de steder, man giver en direkte henvisning til, og at der ikke blot står nogle banaliteter eller måske blot en gentagelse af, hvad man allerede har erfaret under den oprindelige artikel. Min egen - dog utilsigtede - metode at give en henvisning til en artikel, som ikke er indeholdt i bogen, tør jeg ikke anbefale. Der findes et par enkelte tilfælde. De kan højst gøre et godt indtryk på dem, der ikke slår dem efter! Indirekte kan man give henvisninger helt generelt med de oplysninger, der f.eks. er indeholdt i "hovedet"

til den artikel - "sag" - jeg har omtalt. Der kan i mange tilfælde hentes en del oplysninger, hvis man benytter de anførte synonymmer eller beslægtede ord som nye opslagsord.

Spørgsmålet - nr. 2 i mit skema - om en artikelsamling er komplet, kan forekomme helt absurd. For kunne man faktisk ikke lige så godt spørge, om mennesker er fejlfrie og helt perfekte i enhver henseende? Det kunne man faktisk godt, i hvert fald når der er tale om generelle ordbøger, hvor relationerne mellem de to sprog behandles helt generelt, altså ikke for eksempel er begrænset til et bestemt fagområde.

Hvordan kan man minde brugeren om denne naturlov, som er lidt vanskelig at ændre? Faktisk kun ved på iøjnefaldende sted (jeg ved ikke, om alle brugere læser forordet, men her hører en sådan henvisning vel hjemme) at sige noget i retning af, at "bogen gør ikke krav på at være komplet".

Der er imidlertid en enkelt ting, jeg har lagt mærke til i de forskellige ordbøger, jeg har benyttet gennem årene, og det gælder ikke blot ordbøger, hvor det ene af sprogene er dansk. Det ser meget ofte ud, som om ordbogsforfatteren har "tappet" et opslagsværk på et sprog for artikler, d.v.s. ret systematisk har medtaget de samme ord, som er indeholdt i opslagsværket. Hvad der så ikke står i opslagsværket, ja, det finder man heller ingen løsning på i ordbogen. - Som eksempler herpå kan nævnes, at Sprachbrockhaus delvist har kopieret fra Duden, ligesom Gyldendal i ret stor udstrækning har kopieret fra Duden.

Ser vi på de såkaldte specialordbøger, skulle problemet tilsyneladende være lidt lettere at løse. Man arbejder med et afgrænset fagområde og kan begrænse sig til at komplettere sin ordbogsinformation inden for denne snævre sektor. At man rent faktisk ikke klarer denne opgave, altså ikke får alle de artikler med, der bør findes i værket, og at man ikke opfylder de krav om information, jeg allerede har nævnt, ja det får man bekræftet, hver gang man skal løse en mere kompleks opgave med brug af ordbog.

Jeg sagde, at problemet tilsyneladende kunne løses. Men også kun tilsyneladende. Ved systematisk at behandle det afgrænsede fagområde skulle det nok kunne lykkes at få "alt" med. Det skulle også være muligt at tilgodese alle de punkter for information, jeg allerede har nævnt. Men der mangler alligevel noget, nemlig information om de almensproglige elementer, som rent faktisk udgør hovedparten af indholdet også i en såkaldt faglig tekst. Det vil sige, at disse informationer skal søges i en anden ordbog, nemlig en der

behandler sproget/sprogene mere generelt. Og her er så spørgsmålet, om man virkelig kan finde informationer i de to ordbøger, som kan samordnes korrekt til en homogen tekst på målsproget inden for det pågældende fagområde.

Her kunne man selvfølgelig argumentere, at det må blive et spørgsmål om brugerens forudsætninger. Ja, udmærket, det kan vi hurtigt blive enige om: Naturligvis skal hans/hendes forudsætninger være i orden. Men det er blot ikke relevant at argumentere på denne måde, når vi nu taler om ordbøger. Hvis man skal løse denne problematik, kommer man ikke uden om at skulle undersøge - og klargøre sig - hvad man kan forudsætte hos en gennemsnitsbruger, og så må man ud fra disse overvejelser opstille et katalog over, hvorledes en fyldestgørende ordbog skal opbygges, således at den bliver det, man kan kalde generelt anvendelig.

Det næste spørgsmål er så, om de oplysninger, der er indeholdt i fagordbøger, nu også er korrekte (pkt. 3 i mit spørgeskema).

Der findes sikkert ikke nogen ordbog, som ikke indeholder fejl. Det ville være umenneskeligt. Det er imidlertid ikke disse utilsigtede fejl og ukorrektheder, jeg sigter på. Det er derimod de tilfælde, hvor ordbogen bliver ukorrekt som følge af manglende oplysninger. Det har jeg allerede været inde på i forbindelse med artiklernes komplethed. Her vil jeg dog gerne gå et skridt videre, nemlig til de tilfælde, hvor den overvejende del af nødvendige oplysninger mangler. Det gælder f.eks. for gloselisters vedkommende. Som jeg har nævnt, er disse udmærkede, når en fagkyndig bruger kun skal bruge enkelte fagudtryk og lignende. Men i alle andre tilfælde er de meget farlige at anvende. Og lad mig tilføje, at når jeg taler om gloselister, mener jeg ikke blot en mindre fortegnelse, men også alle de ordbøger, mere eller mindre omfattende, som udelukkende indeholder gloser uden nævneværdig eksempelsamling. Også i mere generelle ordbøger forekommer den slags. Man får en information, som kun kan anvendes i en eller enkelte snævre betydninger, eller ordet står der simpelthen ikke!

Jeg kan nævne et eksempel på en sådan "ukorrekthed" hos en ordbog. For et stykke tid siden skulle jeg oversætte en pressemeddelelse om en ny maskine. Pressemeddelelsen indeholdt en masse teknik, men var skrevet af en journalist. En sætning lød: "Denne maskine sætter miljø og komfort i højsædet". - Gyldendal anfører under "højsæde": Hochsitz; sidde i højsædet - den Ehrenplatz einnehmen; sætte i højsædet - den Ehrenplatz geben. Jeg fandt ikke disse eksempler umiddelbart indlysende i den pågældende sammenhæng. Jeg mente nok, at læserne ville reagere på f.eks.

"diese Maschine setzt Umwelt und Komfort in den Hochsitz" eller "diese... gibt ... den Ehrenplatz". Hvad så? En videre efterforskning (jeg blev interesseret i problemet) gav ikke noget brugbart resultat. Så efter nogen overvejelse skrev jeg "diese Maschine zeichnet sich durch die Hauptmerkmale Umweltfreundlichkeit und Komfort aus". Et andet forslag var "Die Hauptmerkmale dieser Maschine sind Umweltfreundlichkeit und Komfort", men den formulering passede ikke særlig godt ind i den omgivende tekst.

Man kan så spørge sig selv, om det er en fejl, en mangel ved ordbogen, at den ikke indeholder et fingerpeg i den retning, brugeren ønsker. Eller at den ikke oplyser noget om de ganske specielle tilfælde, hvor f.eks. "Hochsitz" i det viste eksempel kan anvendes, eller om, at ordet ikke kan bruges generelt? Eller er det på den anden side en mangel hos brugeren, hvis han/hun ikke kan finde frem til en rimelig løsning? Eller er det forfatteren af teksten, der har brugt vendinger, som er helt atypiske i den pågældende sammenhæng? Hvis disse to sidste spørgsmål besvares bekræftende, hvad kan ordbogsforfatteren så gøre for, at det bliver taget højde for disse misforhold?

Jeg har forsøgt at berøre nogle enkelte problemer, som jeg mener er ret centrale i forbindelse med ordbøger. Et par enkelte tilløb til en skitsering af løsninger er det måske også blevet til, dog kun for så vidt angår nogle detaljer.

Men spørgsmålet er nu, hvordan kommer man videre, generelt? Hvad er det overhovedet, vi - jeg - vil med hensyn til dette uundværlige værktøj - den tosprogede fagordbog?

Er det f.eks. meningen, at "specialordbøgerne" skal forsvinde, opluges i et "generelt" værk? Min personlige mening er, at det selvfølgelig ikke skal være tilfældet. Der findes og vil blive ved med at være et meget stort behov for et sådant afgrænset hjælpemiddel. Men - og det er uhyre vigtigt - de skal indeholde en langt bedre information end tilfældet er i dag. Det er ikke tilstrækkeligt f.eks. at kalde en "skrue" for en "skrue", når man nu ved, at det kan være 300 eller 3000 forskellige ting. Man må forvandle "genusbegrebet" til et "speciesbegreb", og det gøres kun ved at beskrive det, i vort tilfælde ved anvendelse, udseende etc. - Et virkelig godt eksempel på en sådan fremgangsmåde er ordet "kamel", som hos visse arabiske folkeslag gengives på mere end 5.700 forskellige måder alt efter alder, bygning, anvendelse, gangart etc. - Tilgodeses kravet om udtømmende information, bør vi absolut fastholde specialordbøgerne.

Men: Det materiale, som er indeholdt i specialordbøgerne, bør integreres i et mere generelt værk, således at brugeren vil kunne dække sit informationsbehov et centralt sted og da få alle nødvendige oplysninger, både på det faglige og det almene plan, samt i samspillet mellem disse to områder, d.v.s. få elementerne anbragt korrekt i contexten.

Mig bekendt eksisterer der ikke i Danmark nogen tosproget ordbog, man - kritisk betragtet - kan betegne som en generel ordbog, d.v.s. en ordbog, som i al almindelighed - også fagligt - er så dækkende, som det nu engang kan lade sig gøre.

Det er efter min opfattelse bydende nødvendigt, at der skabes et sådant værk. Hvordan skal det gøres, vil man helt sikkert gerne vide. Ja, det er et godt spørgsmål, må mit svar blive, for der er faktisk så mange problemer, at alene opstillingen af et katalog over disse får en til at tage sig til hovedet.

Alene rent økonomisk vil en sådan opgave "kræve sin mand". Der vil medgå uhyre ressourcer, før man kan opnå et formuftigt resultat. Det betyder, at der faktisk ikke kan blive tale om en opgave for en snæver kreds, en enkelt udgiver for eksempel. Det drejer sig ganske enkelt om en samfundsopgave, som - i hvert fald økonomisk - bør løses af samfundet. Det vil sige, at samfundet skal stille midlerne til rådighed, eller - da det vel i øjeblikket kniber lidt med at få sådanne bevillinger - at der må findes private sponsorer, som vil træde til.

Det næste problem bliver afklaringen med hensyn til en integrering af det materiale, der foreligger i bestående ordbøger. For det første: Kan dette materiale anvendes som det er, skal det bearbejdes, udvides, begrænses osv.? For det andet - og det er i denne sammenhæng det mest personlige spørgsmål: Når nu f.eks. specialordbøger skal bevares hvis de skal - hvad så med hensyn til forfatternes ophavsrettigheder? Her er det vel nok for øvrigt et spørgsmål, om ikke alle uden forbehold burde komme til den erkendelse, at den slags rettigheder udgør en af de væsentligste hindringer for at opnå det tilsigtede resultat.

Og for det tredje: Hvem skal udarbejde en sådan generel ordbog? Redigere den? Jeg mener selv, at medarbejderne må være et bredt forum af personer, som har en god portion viden - og det både teoretisk og praktisk - om de særlige "afdelinger", den enkelte skal behandle, og at fremstillingen skal ske i samarbejde med en kreds af professionelle brugere. Hvorledes dette skal ske, og hvorledes samordningen kan foretages, har jeg faktisk ikke haft fantasi til at overveje.

For det fjerde: Samling af materialet og kommunikation heraf til brugerne.

Med de avancerede elektroniske hjælpemidler, vi heldigvis disponerer over i dag, vil det ikke være det helt store problem at samle detailoplysningerne ved hjælp af edb. Man vil herved yderligere opnå den store fordel, at man lynhurtigt kan foretage ændringer i f.eks. enkelte artikler, uden at man skal lave en hel masse om. Blot et par eksempler fra min egen ordbog: Tidligere talte man om "slutopgørelse" med hensyn til skat - nu kalder man den "årsopgørelse", der i min ordbog gengives ved "Jahresabschluss" (årsregnskab). "Aktieselskabsregistret" er blevet til "Erhvervs- og Selskabsstyrelsen", som bør hedde "Das dänische Gewerbe- und Gesellschaftsamt" og ikke "Aktienregister". Det er ting, som er vanskelige at korrigere i en trykt ordbog, men som på edb blot kræver aktivering af nogle få taster.

Værre ser det nok ud med hensyn til kommunikationen til brugeren. Hvis det virkelig lykkes at få oparbejdet en databank indeholdende en anvendelig generel tosproget ordbog, fagordbog, er det et spørgsmål, om den enkelte bruger har en "modtager", som kan "tappe" banken for oplysninger. Det ved vi allesammen, at han ikke har, for en så stor investering kan kun et fåtal af brugere magte. Og dermed må vi nok stadig se i øjnene, at vi bliver nødt til at fremstille en generel ordbog på basis af bankens "beholdning", men i gammeldags regi. Det vil koste penge, og det enkelte eksemplar af en sådan bog vil ikke blive billigt. Spørgsmålet er her så igen, hvordan vi kan sikre den enkelte bruger, at et sådant værktøj bliver rimelig billigt. Kan vi her få samfundet til at træde til? Der er jo når alt kommer til alt tale om et yderst samfundsnyttigt projekt.

Et andet problem, som meget let kan stille sig hindrende i vejen, er de personlige hensyn. Jeg tænker her på alt det, man kalder ophavsrettigheder. Sådanne er der efter min opfattelse ikke plads til, såfremt man skal gennemføre det projekt, jeg her har skitseret. Og det vil igen sige, at vi - hvad enten vi ønsker det eller ej - står over for en enestående revolution, hvor det vil være nødvendigt at lade den enkeltes personlige hensyn vige for at kunne skabe en acceptabel helhedsløsning.

Artiklen "sag"

S

- sag 1 (gen.) – Sache f.; 2 (sagsanlæg) – Klage f.; 3 (anliggende) – Angelegenheit f.; Anlegen n.; 4 (emme) – Betreff m.; 5 (forhold) – Sachverhalt m.; (strafferet) – Tatbestand m.; 6 (genstand) – Gegenstand m.; 7 (retssag) – Prozeß m.; Rechtsstreit m.; Verfahren n.; 8 (tilfælde) – Fall m.; 9 (tvistighed) – Streitfall m.;
1. i ~ nr. ... x ctr. y – in Sachen ... Nr. ... des ... (der) X, Klägers/Klägerin, gegen Y, Beklagte/n; tage forbehold mod ~ – einer Sache widersprechen; under ~ens behandling – während der Verhandlung der Sache;
2. ~ens genstand – Klagegrund m.; Sachverhalt m.; angivelse af ~ens genstand – Bezeichnung (f.) des Klagegrundes; ~ens genstand og en kort fremstilling af de kendsgerninger, hvorpå påstanden støttes – Darstellung (f.) des Sachverhalts, aus dem der Klageanspruch hergeleitet wird; anlægge ~ (til ...) – Klage (auf ... + A) erheben; under denne ~ har sagsøger ved stævning af ... påstået sagsøgte dømt til at ... – mit seiner am ... erhobenen Klage hat der Kläger beantragt, den Beklagten (adj.) zu verurteilen, ...; under ~ens gang – im Verlauf der Sache (des Verfahrens); rejse ~ mod nogen – jmdn verklagen; gegen jmdn Klage erheben; (EF): rejse ~ mod beslutning – eine Entscheidung mit einer Klage anfechten; anlægge ~ for
- fordring – einen Anspruch (durch Erhebung der Klage) geltend machen;
3. drøfte en ~ med en advokat – eine An gelegenheit (ein Anliegen) mit einem Rechtsanwalt besprechen;
4. ~: j.nr. ... – Betreff: Gesch.-Nr. (Az.) ...
5. ~ens forhold – Sachverhalt m.; Tatbestand m.; ~en er i korthed den, at tiltalte ... – der Tatbestand ist kurz der, daß der Angeklagte (adj.) ...; ~en drejer sig om følgende forhold – der Sachverhalt (des Falles) ist folgender;
6. på bestyrelsesmødet drøftedes en ~ om ... – Gegenstand der Aufsichtsratsitzung war ...;
7. (EF-Domstolen): ~ – Rechtssache f.; i ~ nr. 41/84 ... – in der Rechtssache 41/84 ...; ~ens nummer – Bezeichnung des Rechtsstreits; ~en indledes med ... – der Prozeß wird durch ... eingeleitet; ~en svæver – das Verfahren schwebt; ~en verserer ved retten i ... – der Prozeß (das Verfahren) ist bei dem Gericht in ... (D) anhängig; indstille ~ – das Verfahren einstellen; i ~en anklagemyndigheden mod ... – im Strafverfahren gegen ...; under ~en – im Verfahren; dokumenter vil blive fremlagt under ~en – Unterlagen (f.) werden im ersten Termin vorgelegt werden;
8. forlange ~ afgjort ved domstolene – eine gerichtliche Entscheidung eines Falles verlangen;
9. ~en mellem A og B forliges (bilægges ved forlig) – der Streitfall zwischen A und B wird geschlichtet (gütlich beigelegt; ver gleichsmäßig geregelt).